

Vzestupná konvergence v oblasti zaměstnanosti a socioekonomických faktorů

Úvod

Vzhledem k rostoucímu znepokojení ohledně rozdílů v sociálním pokroku dosahovaném jednotlivými členskými státy zahrnuje pracovní program nadace Eurofound na období 2017–2020 závazek prozkoumat vzestupnou konvergenci v Evropě, přičemž konečným cílem je stanovit, zda a kde se socioekonomické trendy v jednotlivých zemích sbližují nebo oddalují.

Tato zpráva je prvním tematickým výstupem výzkumu s názvem „Sledování konvergence v Evropské unii“. Vychází z koncepční a metodické práce nadace Eurofound v roce 2018 a zkoumá vzestupnou konvergenci v socioekonomické oblasti a v oblasti zaměstnanosti s využitím souboru 21 ukazatelů, z nichž většina je součástí srovnávacího přehledu sociálních ukazatelů v rámci evropského pilíře sociálních práv.

Zpráva je rozdělena do tří hlavních částí: nejprve zkoumá vzestupnou konvergenci na evropské úrovni, přičemž rozlišuje mezi zeměmi, které jsou členy eurozóny, a zeměmi, které do ní nepatří. Následně se zabývá několika zvolenými ukazateli na regionální úrovni a faktory, které mají na konvergenci vliv. Na závěr se věnuje roli dvou možných politických iniciativ – evropského systému pojištění pro případ nezaměstnanosti a politiky evropské minimální mzdy – a hodnotí je z hlediska jejich přínosu pro konvergenci.

Politické souvislosti

Vzestupná konvergence (trend, kdy se výsledky členských států EU v jedné nebo více oblastech zlepšují, přičemž se stírají rozdíly mezi jednotlivými členskými státy) byla vždy považována za politický závazek ze strany EU, zejména v ekonomické a sociální oblasti. Členské státy, a spolu s nimi i jejich občané, přistoupily k EU v očekávání, že budou dosaženy různé socioekonomické cíle a že se v konečném důsledkulepší životní a pracovní podmínky.

Tato očekávání byla do značné míry naplňována až do hospodářské krize v roce 2008, kdy se vzestupná konvergence zastavila nebo dokonce došlo ke zvratu a členské státy zaznamenaly sestupné trendy a vzrostly rozdíly v ekonomické i sociální oblasti.

Rozdílné výsledky jednotlivých členských států a rostoucí nerovnosti mezi nimi ohrožují soudružnost Unie a jsou v rozporu s očekáváním členských států a jejich občanů. Tento jev vyvolává vážné obavy: rozdíly v ekonomické oblasti stojí v cestě cíli sdílené hospodářské prosperity v celé EU, zatímco rozdíly v sociální oblasti představují překážku pro konečný cíl projektu evropské integrace, kterým je zlepšení životních a pracovních podmínek.

V reakci na tyto obavy se do popředí politické diskuse dostala konvergence v ekonomické a sociální oblasti. Koncepce konvergence je tematickým základem evropského pilíře sociálních práv, který byl vyhlášen v listopadu 2017 a který „má sloužit jako vodítko pro obnovený proces vzestupné konvergence v zájmu zlepšení pracovních a životních podmínek v EU“.

Klíčová zjištění

Z analýzy vyplynulo, že navzdory negativním dopadům hospodářské krize se od počátku 21. století podmínky zaměstnávání a socioekonomické podmínky v členských státech více sjednotily a celkově se zlepšily. Navíc lze identifikovat dva různé vzorce vzestupné konvergence, přestože u několika ukazatelů byly zaznamenány sestupné trendy a rozdíly.

U první skupiny ukazatelů, která zahrnuje rozdíly ve vzdělávání a genderové rovnosti, jakož i míru ekonomické aktivity, bylo konstatováno, že vzestupná konvergence byla po celé posuzované období stabilní a výrazná. Pozorováno bylo zlepšení hodnot ukazatelů a snížení rozdílů mezi výsledky v jednotlivých členských státech, přičemž pouze u omezeného počtu ukazatelů bylo zaznamenáno kolísání hodnot a variability v důsledku hospodářského cyklu. U této skupiny ukazatelů docházelo k vzestupné konvergenci rychleji v zemích eurozóny než v zemích mimo ni.

Naopak u druhé skupiny ukazatelů, která zahrnuje účast na trhu práce a vyloučení, jakož i chudobu, vykazuje vzestupná konvergence značnou míru korelace s hospodářským cyklem. Jak u průměrů, tak variability lze pozorovat cyklický trend, kdy v příznivých časech dochází k vzestupné konvergenci (projevující se zlepšeními hodnot ukazatelů a menšími rozdíly) a v těžších obdobích k sestupným trendům (projevujícím se zhoršením hodnot ukazatelů a většími rozdíly). Je zajímavé, že u této skupiny ukazatelů dochází ke konvergenci v zemích mimo eurozónu rychleji než v zemích eurozóny. Právě u těchto ukazatelů by vzhledem k jejich korelaci s hospodářským cyklem měly být členské státy odolnější, aby zamezily asymetrickým otřesům v budoucnosti.

Sestupné trendy jsou identifikovány u příjmové nerovnosti a u ukazatelů týkajících se podmínek zaměstnávání, zejména pokud jde o atypické pracovní poměry a přechody z pracovního poměru na dobu určitou na pracovní poměr na dobu neurčitou.

Bez ohledu na identifikované trendy vzestupné konvergence je třeba upozornit na skutečnost, že v některých případech jsou rozdíly u socioekonomických ukazatelů a ukazatelů trhu práce obvykle výraznější mezi regiony EU než mezi zeměmi, kde byl zaznamenán výraznější proces konvergence. Z analýzy některých skupin obyvatelstva navíc vyplývá, že na vzorce konvergence má vliv také věk a vzdělání.

Politické ukazatele

Udržitelná vzestupná konvergence v ekonomické a sociální oblasti je považována za stále důležitější pro stabilitu jednotné měny a integraci členských států a regionů.

Různé evropské orgány zkoumaly řadu rozmanitých iniciativ, u nichž doufají, že zlepší odolnost členských států a jejich kapacitu pro konvergenci v ekonomické a sociální oblasti. Tato zpráva se zabývá možnými dopady dvou takových iniciativ: evropského systému pojištění pro případ nezaměstnanosti a politiky evropské minimální mzdy.

Evropský systém pojištění pro případ nezaměstnanosti by přispěl jak ke snížení makroekonomického rizika, tak ke konvergenci socioekonomických podmínek nezaměstnaných. Mohl by pomoci snížit asymetrický dopad období recese v členských státech a zmírnit hospodářské a sociální důsledky nezaměstnanosti. Jeho zavedení však ztěžuje morální hazard a distribuční účinky v jednotlivých zemích. Bez ohledu na složitost koncepce se nyní uznává, že je zapotřebí větší koordinace systémů dávek v nezaměstnanosti, a to nejen v zájmu stabilizace hospodářského cyklu, ale také harmonizace zacházení s nezaměstnanými v celé Evropě.

Politika evropské minimální mzdy by potenciálně mohla napomoci větší konvergenci z hlediska disponibilních příjmů, snížit počet chudých pracujících a předcházet sociálnímu dumpingu. Vyšší příjmy pracujících v nižších příjmových skupinách by také mohly přispět ke zlepšení přístupu k základním službám tam, kde jsou potřeby nadále neuspokojené. Mezi hlavní nevýhody politiky evropské minimální mzdy patří případné negativní dopady minimální mzdy na zaměstnanost mladých lidí a osob s nízkou kvalifikací a na míru nezávislosti vnitrostátních a sociálních partnerů při stanovování mezd.

Zatímco realizace těchto dvou politik může být zdoluhavá a nejistá, neustálé monitorování konvergence vnitrostátních politik a lepší koordinace na úrovni EU by pomohly zajistit, že konvergence v ekonomické a sociální oblasti bude pokračovat požadovaným tempem. Zvláštní úsilí je třeba vynaložit na snížení ekonomických a sociálních rozdílů, a to nejen mezi zeměmi, ale také mezi regiony a různými skupinami obyvatelstva.

Další informace

Zprávu *Upward convergence in employment and socioeconomic factors* (Vzestupná konvergence v oblasti zaměstnanosti a socioekonomických faktorů) naleznete na adrese <http://eurofound.link/ef18042>

Vedoucí výzkumu: Massimiliano Mascherini
information@eurofound.europa.eu